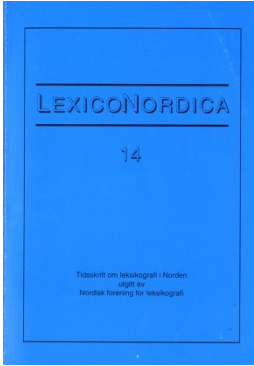

LexicoNordica

Titel:	Nutidens och framtidens lexicon och encyklopedier	
Forfatter:	Henning Bergenholtz og Sven-Göran Malmgren	
Kilde:	LexicoNordica 14, 2007, s. 1-9	
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/lexn/issue/archive	

© LexicoNordica og forfatterne

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre LexicoNordica (1-16) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Henning Bergenholtz & Sven-Göran Malmgren

Nutidens och framtidens lexikon och encyklopedier

Årets LexicoNordica-tema är ”Lexikon och encyklopedier i Norden”. Det traditionella förberedande symposiet på Schæffergården hade samlat deltagare från alla de nordiska länderna utom Island, och även i bidragen i tidskriftens temadel är svenska, danska, norska och finska representerade. Till detta kommer, att flera av anmälningarna i detta nummer behandlar lexikon (bidragen av Pálfi & Tønnesen, Pálfi & Vesterdahl och Tarp).

I inbjudan till symposiet togs de relevanta lexikografiska definitionerna i NLO till utgångspunkt (i NLO anses termerna *sakordbok* och *lexikon* vara synonyma):

sakordbok ordbok som först og fremst er ment å gi informasjon om verden utenfor språket

– Det hører ikke til sakordbokens formål å gi informasjon om språket, men i praksis er det ingenting til hinder for at den gjør det. De vanligste typene af språklig informasjon som gis i en sakordbok, gjelder som regel opslagsordenes ortografi, uttale og etymologi. Typiske eksempler på sakordbøker er encyklopedier, f.eks. den svenske *Nationalencyklopedin*, og opslagsverker over enkelte fagområder, f.eks. det svenske *Sohlmans musikleksikon*.

= leksikon (1) /.../

encyklopedi sakordbok som omfatter flere saksområder, typisk beregnet på lekfolk og med ambisjon om å dekke all menneskelig kunnskap

/.../

= konversasjonsleksikon

Inbjudan fortsatte:

Der findes leksikografer, som ikke anser encyklopædier og leksika for at være en del af leksikografien. Endnu tydeligere er det, at forfatterne af sådanne opslagsværker sjældent opfatter sig som leksikografer og endnu sjældnere deltager i leksikografiske sammenhænge. Disse manglende relationer skal ikke være hovedtemaet. Tværtimod går vi ud fra de leksikografiske definitioner i NLO under lemmaerne leksikografi, encyklopædi og sakordbok. Heraf kan man også se, at en ordbogs navn ikke nødvendigvis svarer til det pågældende opslagsværks reelle indhold. Med udtrykkene ”encyklopædier og leksika” menes monolingvale op-

slagsværker, der først og fremmest eller kun har leksikografiske definitioner/forklaringer som angivelser. Symposiet vil ikke stræbe efter beskrivelse af enkelte eller flere opslagsværkers historie, men at foredragsholderne tager specielle problemstillinger op, som er generelt leksikografisk relevante, fx

- hensyntagen til en bestemt brugergruppe (eksperter, semiekspertter, lægfolk)
- ordbogsfunktioner (særligt hjælp i forbindelse med det kognitive behov for at vide mere, men måske også hjælp ved tekstreceptions- eller tekstproduktionsproblemer)
- gengivelse af viden (fejloplysninger og stærkt ufuldstændige oplysninger)
- særlige problemstillinger i bestemte fagområder (fx en særlig hurtig udvikling inden for et fag)
- særlige muligheder for Internet-leksika eller -encyklopædier

NLO:s inordning av lexikon och encyklopedier under lexikografin är i själva verket ett stöd för uppfattningen att lexikografin inte är en del av lingvistik. Utarbetandet av lexikon och encyklopedier innebär nämligen nödvändigtvis medverkan av lexicografiska kolleger som inte är lingvister och som inte ser lexicografi som en del av lingvistik, t.ex. som tillämpad lingvistik.

I den traditionella avslutande diskussionen på symposiet berördes flera generella problemställningar. Glimtar av diskussionen återges i det följande, sådan den uppfattades av symposiets arrangörer.

Ordbokstypologi

Ingen av deltagarna på symposiet ifrågasatte encyklopediers status som forskningsobjekt för metalexikografin, men uppdelningen mellan ordbok, lexikon och encyklopedi problematiserades flera gånger i förbindelse med den ständigt aktuella diskussionen om skillnaden mellan semantiska och encyklopediska angivelser (se härtill också temadelen i *LexicoNordica* 1, 1994). Något förenklat kan man säga att det finns tre olika uppfattningar här:

- (1) I (allmänna) betydelseordböcker finns det semantiska upplysningar, medan det i encyklopedier och facklexikon finns encyklopediska upplysningar
- (2) Det finns ingen helt klar skiljelinje mellan semantiska och encyklopediska upplysningar. Man kan med Wiegand (1994) skilja mellan:
  - a) icke-encyklopedisk betydelsekunskap
  - b) encyklopedisk föremålskonstituerande (*gegenstands-konstituierende*) betydelsekunskap
  - c) encyklopedisk betydelsekunskap

I lexikografiska uppslagsverk är de lexikografiska definitionerna angivelser av den föremålskonstituerande betydelsekunskapen, och i vissa lexikon och encyklopedier anges dessutom encyklopedisk betydelsekunskap som tillägg till den lexikografiska definitionen.

- (3) Det finns ingen skillnad mellan semantiska och encyklopediska upplysningar. *Encyklopedisk* och *semantisk* är i lexikografiska sammanhang synonyma.

Det var tydligt att det fanns en tendens att favorisera den andra (se särskilt Peter Sjögrens bidrag) eller den tredje ståndpunkten. Det blev också tydligt att icke-distinktionen som ståndpunkt (3) innebär delvis är kontraintuitiv. Men även ståndpunkt (2) är problematisk, när Wiegands raffinerade typologi för till, att t.o.m. en två sidor lång definition av en molekylärbiologisk term kan föras till kategori 2b, dvs. anses utgöra encyklopedisk föremålskonstituerande betydelsekunskap (jfr Kammerer 2000:287–294). Diskussionen visade tvärtom, att det verkliga problemet inte är en sådan skillnad mellan olika typer av lexikografiska definitioner (dvs. mer eller mindre encyklopediska), utan deras ändamålsenlighet, bl.a. begriplighet för olika användargrupper med hänsyn till deras behov av information.

Tryckt eller elektroniskt lexikografiskt uppslagsverk

Så vitt vi kan bedöma, är tryckta ordböcker och lexikon i ett eller två band fortfarande ofta en god affär för förlagen. Den tryckta en- eller tvåbandsordboken är inte död, konkurrensen från internetordböcker påverkar till synes denna marknad bara i ringa grad. Detta framgår också av att flera enbandsordböcker publiceras både som internetordböcker och i pappersform, t.ex. Nielsen/Mourier/Bergenholtz (2006) och Nielsen/Mourier/Bergenholtz (2007).

Helt annorlunda är situationen för stora nordiska encyklopedier i många band, vars storhetstid – med tanke på försäljningssiffror – utan

tvivel är förbi. Redan i slutet av 90-talet gjordes försök att förbinda tryckta versioner av encyklopedier med kontinuerligt uppdaterade internetversioner. Denna strategi tycks inte ensam kunna rädda den tryckta encyklopedin. Huruvida de förslag Petter Henriksen lägger fram om särskilda ”satellitencyklopedier”, till stor del upprättade av användarna, kan erbjuda en utväg återstår att se, men hans tankar är både spännande och sympatiska. De kan betecknas som bidrag till diskussionen om den företeelse som kan kallas *folklexikografi* (en term som Lars Törnqvist använder i sitt bidrag). Folklexikografien har redan en enorm utbredning på Internet som – som framgår av Törnqvists artikel – överflödar av mer eller mindre privata ordböcker och lexikon. Det är således inte först med Wikipedia som ”amatörerna” har blivit lexikografiskt aktiva (jfr Nyborgs bidrag). Tvärtom kan man säga, att det under hela lexikografins historia har varit de konkreta användarbehoven och konkreta personliga intressen som har lett till utarbetande, ofta av ”entusiaster”, av den största delen av alla tryckta lexikografiska uppslagsverk. Det gäller i särskilt hög grad för upplysningstiden (jfr Pálfi/Bergenholtz 2007), men också för vår egen tid – även bortsett från Internet (jfr Bakkens och Wendts bidrag i recensionsdelen).

Lexikografiska definitioner: korrekthet, subjektivitet, begriplighet

Ordböcker, lexikon och encyklopedier betraktas av användarna ofta som orakel, som innehåller hela sanningen och inget annat än sanningen. I verkligheten innehåller de ofta förbluffande många felaktigheter, som flera av bidragen i temadelen påvisar. Frågan är, om vissa uppslagsverk har större felprocent än andra. Här pekas ofta Wikipedia ut, t.ex. i flera tidningar i Danmark i början av 2007. Exempelvis blev en sensationell Wikipedia-artikel om ledaren för Dansk Folkeparti Pia Kjærsgård förstasidesstoff vid denna tid. Det kom snart fram att uppgifterna i artikeln var helt gripna ur luften, och många ifrågasatte då att man överhuvudtaget kunde lita på en enda Wikipedia-artikel. Men i båda föredragen från Wikipedia-världen på Schæffergårdssymposiet (av vilka det ena, av Chris Nyborg, kan läsas i temadelen) påvisades, att det faktum att ett så stort antal författare ändrar, förbättrar och redigerar om artiklar i praktiken medför en hög grad av korrekthet. Denna slutsats får också stöd av Henning Bergenholtz och Inger Bergenholtz’ bidrag i temadelen.

Detta betyder dock inte att Wikipedia kan utnämnas till den bästa encyklopedin, i så fall t.o.m. på 200 språk, däribland de fem ”stora” nordiska språken. Men korrektheten är faktiskt ett mindre problem; två

andra problem erbjuder betydligt större utmaningar. Det ena problemet uppstår i samband med kulturellt och politiskt kontroversiella artiklar, som ofta ger uttryck för en hög grad av personlig övertygelse. I praktiken utgör sådana artiklar en liten minoritet, 5% eller mindre. Det andra problemet är begripligheten. Vi kan här särskilt hänvisa till en artikel av Chesney (2006), som redovisar en undersökning av Wikipedia-artiklars korrekthet och begriplighet. Resultatet var att Wikipedia har långt färre fel än de stora traditionella encyklopedierna, men att lekmän ofta inte hade en chans att förstå den i och för sig korrekta informationen. Wikipedia-artiklar är i stor utsträckning skrivna av och för experter, ofta inte ens för semi-experter och ännu mindre för lekmän.

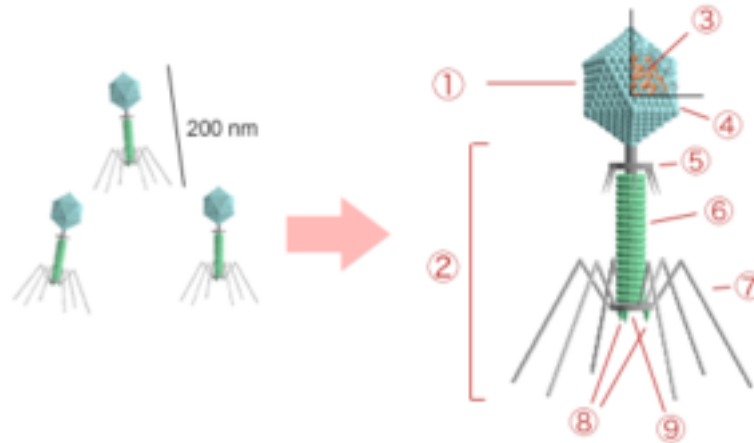
Chesneys resultat väckte stor uppmärksamhet. I februari 2007, några få månader efter publiceringen av den uppseendeväckande artikeln, kunde man notera inte mindre än 889 delvis långa bidrag om tesen ”Experts Rate Wikipedia’s Accuracy Higher Than Non-experts (2006)”, bl.a. Anderson (2006) och Finin (2006). Vi kan t.ex. anbefalla den ca 8 sidor långa Wikipedia-artikeln om bakteriofager till läsning; här citeras inledningen av artikeln:

Bacteriophages may have a lytic cycle or a lysogenic cycle, however a few viruses are capable of carrying out both. In the lytic cycle, characteristic of virulent phages such as the T4 phage, host cells will be broken open (lysed) and suffer death after immediate replication of the virion. As soon as the cell is destroyed the viruses will have to find new hosts. (Wikipedia 2007a)

Informationen i detta korta utdrag är korrekt. Men artikeln är ändå misslyckad, eftersom den är obegriplig för alla läsare som inte redan är experter på molekylärbiologi.

Fler undersökningar av detta slag, som kan bekräfta eller ifrågasätta Chesneys tes, vore ytterst välkomna. Hit hör också undersökningar av skillnader mellan artiklar på olika språk; man kan bl.a. se att artiklarna på de nordiska språken är både färre och mindre informativa än t.ex. artiklarna på engelska. Likväl är de inte utan vidare mer lättbegripliga, se t.ex. den danska artikeln **bakteriofag**:

En **bakteriofag** ((**Græsk**): *phagein* for 'spiser'; ”bakteriespiser”) er en virus, der reproducerer sig ved hjælp af bakterier.

Opbygningen af bakteriofag T4. 1. Hovede 2. Hale 3. Arvemateriale (nukleinsyrer) 4. Capsid (ydre skal) 5. Skulder 6. Forlænger 7. Halefibre 8. Spydspidser 9. Basalplade (Wikipedia 2007b)

Medverkan i lexikografiska uppslagsverk: meritvärde?

Ett särskilt problem för universitetsanställda wikipedianer är att deras arbete inte ger utdelning vid forskningsevaluering, då författarnamn inte kan anges vid Wikipedia-artiklar. Det bör dock sägas att detta är en del av ett allmännare problem. Lexikografer i allmänhet har ofta svårigheter med meritvärderingen, när de visar fram medverkan i ordböcker, lexikon och encyklopedier. Sådana bidrag anses på många universitet vara populära, dvs. icke-vetenskapliga, och hur som helst anses de inte jämförbara med peer-reviewade tidskriftsbidrag, som f.ö. i större och större utsträckning bör vara skrivna på engelska. Vi vill gärna uppmana LexicoNordicas läsare att medverka till en rättvisare vetenskaplig värdering av lexikografiskt arbete, eventuellt också bidra med artiklar i LexicoNordica om egna erfarenheter och förslag till förbättringar.

***

Efter dessa betraktelser i anslutning till tidskriftens temadel vill vi ta upp två redaktionella frågor. Den första handlar enbart om ett förtydligande av en redan fastlagd princip, nämligen principen att LexicoNordica enbart tar in bidrag som inte har publicerats tidigare. Som publicerade

räknas även bidrag som har lagts ut på författarens hemsida – eller på någon annans hemsida. Man bör därför vara försiktig med att skicka sitt LexicoNordica-bidrag elektroniskt exempelvis till den författare vars verk man recenserat – eller över huvudtaget till andra forskare –, innan det har publicerats i LexicoNordica. Vi erinrar i det här sammanhanget också om att det bör förflyta ett år innan man lägger ut sin publicerade LexicoNordica-artikel på nätet.

Den andra frågan gäller hänvisningar till Internetadresser. Vi föreslår att fullständiga Internetadresser undviks i den löpande texten och ersätts med en kort hänvisning till författaren eller en provisorisk förkortning av internetadressen som man sedan finner i bibliografin (utan understrykning). Där bör också normalt anges den tidpunkt när den aktuella texten hämtades (t.ex. december 2006), eftersom texter på Internet ibland försvinner.

Vi vill också fästa uppmärksamheten på en bibliografi i monumentalformat över metalexikografisk litteratur, som det finns anledning att återkomma till (Wiegand 2006–07). Verket kommer att omfatta fyra band, och de första två banden har redan kommit ut. Med ca 30.000 referenser kommer det att bli ett outhärligt hjälpmedel för framtida litteratursökningar, särskilt som man kan vänta sig att dess ämnesindelning kommer att svara mot indexeringen av de tre HSK-handböckerna (Wörterbücher). En titt i de båda hittills utkomna banden visar att nordiska lexikografer, inte minst LexicoNordica-författare, däribland redaktionskommittén, är väl företrädna i bibliografin, också med bidrag på de nordiska språken.

Så erinrar vi om temat för de båda kommande symposierna på Schæffergården:

2008: Ordboksanvändning i Norden

2009: Ordförbindelser i enspråkiga nordiska ordböcker

Till det senare symposiet tar vi gärna emot förslag om deltagare (i första hand genom den redaktionskommittémedlem som verkar i samma land som den potentielle deltagaren).

Till sist vill vi tacka Nordens språkråd för finansiellt stöd både till Schæffergårdssymposiet i januari 2007 och till tryckningen av tidskriften. Vårt tack går också – som många gånger förut – till Rikke Hauge och till Styrelsen för Fondet for dansk-norsk samarbeid, som liksom tidigare år gjorde det möjligt att genomföra symposiet till ett mycket förmånligt pris.

Litteratur

- Anderson, Nate 2006: Experts rate Wikipedia's accuracy higher than non-experts. I: *Arts Technica*.
(<http://arstechnica.com/news.ars/post/20061127-8296.html>) (februari 2007)
- Chesney, Thomas. 2006: An empirical examination of Wikipedia's credibility. I: *First Monday*, 11/11
(http://firstmonday.org/issues/issue11_11/chesney/index.html) (februari 2007)
- Experts Rate Wikipedia's Accuracy Higher Than Non-experts (2006/2007): 889 forskellige meningsytringer om Chesney (2006) på adressen:
http://www.digg.com/software/Experts_Rate_Wikipedia_s_Accuracy_Higher_Than_Non_experts (februari 2007)
- Finin, Tim 2006: On evaluating the credibility of Wikipedia articles. I: <http://ebiquity.umbc.edu/blogger/2006/11/23/on-evaluating-wikidias-credibility/> (februari 2007)
- HSK = *Wörterbücher. Dictionaries. Dictionnaires. Ein internationales Handbuch zur Lexikographie. An International Encyclopedia of Lexicography. Encyclopédie internationale de lexicographie*. Hrsg. von Franz Josef Hausmann, Oskar Reichmann, Herbert Ernst Wiegand, Ladislav Zgusta. Berlin/New York: de Gruyter *Erster Teilband* 1989, *Zweiter Teilband* 1990, *Dritter Teilband* 1991.
- Kammerer, Matthias 2000: *Lemmazeichentypen für deutsche Verben. Eine lexikologische und metalexikographische Untersuchung*. Tübingen: Niemeyer.
- Nielsen, Sandro/Lise Mourier/Henning Bergenholtz under medvirken af Mia Johnsen, Rie Bobjerg Nielsen, Jóna Ellendersen, Amalie Kofoed Stender og Vibeke Vrang 2006: *Den Engelsk-Danske Regnskabsordbog/English-Danish Dictionary of Accounting*. Database og design: Richard Almind, implementering og kodning af hjemmesider: Caspar Thomsen. Århus: Handelshøjskolen i Århus.
(www.regnskabsordbogen.dk/iasgbdk)
- Nielsen, Sandro/Lise Mourier/Henning Bergenholtz under medvirken af Mia Johnsen, Jóna Ellendersen og Rie Bobjerg Nielsen 2007: *Regnskabsordbogen engelsk-dansk*. København: Thomson.
- NLO = Henning Bergenholtz/Ilse Cantell/Ruth V. Fjeld/Dag Gundersen/Jón Hilmar Jónsson/Bo Svensén: *Nordisk leksikografisk ordbog*. Oslo: Universitetsforlaget 1997.

- Pálfi, Loránd-Levente/Henning Bergenholtz 2007: Dansk Glossarium til at hjælpe de Lægfolk tilrette, som gerne gad læse en dansk Bog. I: *Nomos 5.1*, 55–91.
- Wiegand, Herbert Ernst 1994: Zur Unterscheidung von semantischen und enzyklopädischen Daten in Fachwörterbüchern. I: Burkhard Schaefer/Henning Bergenholtz (Hrsg.) *Fachlexikographie. Fachwissen und seine Repräsentation in Wörterbüchern*. Tübingen: Narr, 103–132.
- Wiegand, Herbert Ernst 2006: *Internationale Bibliographie zur germanistischen Lexikographie und Wörterbuchforschung. Mit Berücksichtigung anglistischer, nordistischer, romanischer, slavistischer und weiterer metalexikographischer Forschung. Band 1: A–H. Band 2: I–R*. Berlin/New York: de Gruyter.
- Wikipedia 2007a: <http://en.wikipedia.org/wiki/Bacteriophage> (oktober 2007).
- Wikipedia 2007b: <http://da.wikipedia.org/wiki/Bakteriofag> (oktober 2007).

Henning Bergenholtz
 professor
 Center for Leksikografi /
 Department of Afrikaans and Dutch
 Handelshøjskolen i Århus, Aarhus Universitet /
 University of Stellenbosch
 DK 8210 Århus / SA 7602 Stellenbosch
 hb@asb.dk / hjbergen@sun.ac.za

Sven-Göran Malmgren
 professor
 Lexikaliska institutet
 Institutionen för svenska språket
 Göteborgs universitet
 Box 200
 SE- 405 30 Göteborg
 malmgren@svenska.gu.se